

Tarih DEFTERİM

Şematik Konu Anlatımı
&
Etkinlik Yaprakları

Karekod
Çözümlü

Akıllı Tahta
Uygulamalı

Yazarlar
Murat ÇINAR
Lezgin ASLAN
Okan ÇOBAN

9. SINIF TARİH

EDİTÖR

Turgut MEŞE

YAZAR

Komisyon

Bütün hakları Giriş Yayınlarına aittir.

Yayıncının izni olmaksızın kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik yollarla ya da fotokopi yoluyla basımı, çoğaltılması ve dağıtımı yapılamaz.

1. Baskı: Markaj Yayınları

2. Baskı: Giriş Yayınları

SERTİFİKA NO.

40447

KAPAK TASARIMI

Giriş Yayınları Tasarım Ekibi

SAYFA TASARIMI

Giriş Yayınları Dizgi Ekibi

BASKI VE CİLT

Data Dijital

ANKARA

İvedik Organize Sanayi Matbaacılar Sitesi

1518 Sok. Mat-Sit İş Merkezi No:2/20

Yenimahalle / ANKARA

Tel: 0 312 384 20 33

WhatsApp: 0505 099 24 84

www.girisyayinlari.com

girisyayinlari@gmail.com

İÇİNDEKİLER

1. ÜNİTE: TARİH VE ZAMAN

- ▶ TARİH BİLİMİ 8
- ▶ NEDEN TARİH ÖĞRENIYORUZ? 10
- ▶ TARİHE NEREDEN BAKILMALI? 11
- ▶ ZAMAN VE İNSAN 11

2. ÜNİTE: İNSANLIĞIN İLK DÖNEMLERİ

- ▶ İNSANLIĞIN İLK DÖNEMLERİ 20
- ▶ YAZININ İCADI VE ÖNEMİ 23
- ▶ KADİM DÜNYADA BİLİMLER 23
- ▶ İLK ÇAĞ MEDENİYETLERİ 24
- ▶ İNSAN VE ÇEVRE 28
- ▶ İLK ÇAĞ'DA GÖÇLER 29
- ▶ İLK ÇAĞ'IN TÛCCAR KAVİMLERİ 30
- ▶ DEVLETLER DOĞUYOR 31
- ▶ İLK ÇAĞ'DA HUKUK 34
- ▶ İNSANLIĞIN İLK DÖNEMLERİ 35

3. ÜNİTE: ORTA ÇAĞ'DA DÜNYA

- ▶ ORTA ÇAĞ'DA DEVLET VE TOPLUM 42
- ▶ ORTA ÇAĞ'DA EKONOMİ 48
- ▶ ORTA ÇAĞ'DA ASKERİ ORGANİZASYONLAR 52
- ▶ ORTA ÇAĞ'DA HUKUK 53
- ▶ ORTA ÇAĞ'DA DÜNYA 55

4. ÜNİTE: İLK VE ORTA ÇAĞLARDA TÜRK DÜNYASI

- ▶ TÜRKLERİN TARİH SAHNESİNE ÇIKIŞI 62
- ▶ İÇ ASYA'DA KURULAN TÜRK DEVLETLERİ 64
- ▶ İLK TÜRK DEVLETLERİNDE GÜÇ VE YÖNETİM YAPISI 70
- ▶ İÇ ASYA'DA HAYAT 76
- ▶ TÜRK GÖÇLERİ 78
- ▶ ORDU - MİLLET: TÜRKLER 80
- ▶ KAVİMLER GÖÇÜ VE AVRUPA HUN DEVLETİ 84
- ▶ DİĞER TÜRK TOPLULUKLARI 88
- ▶ TÜRKLER VE KOMŞULARI 91

5. ÜNİTE: İSLAM MEDENİYETİNİN DOĞUŞU

- ▶ İSLAMİYET'İN DOĞUŞU SIRASINDA DÜNYANIN GENEL DURUMU 100
- ▶ HZ. MUHAMMED VE İSLAMİYET 103
- ▶ DÖRT HALİFE DÖNEMİ (632-661) 110
- ▶ HALİFELİK SALTANATA DÖNÜŞÜYOR 114
- ▶ ABBASİLER 120
- ▶ MISIR'DA KURULAN İLK TÜRK DEVLETLERİ 122
- ▶ İSLAM MEDENİYETİNDE İLİM VE SANAT HAYATI .. 126

6. ÜNİTE: TÜRKLER'İN İSLAMİYET'İ KABULÜ VE İLK TÜRK İSLAM DEVLETLERİ

- ▶ TÜRKLERİN İSLAMİYET'İ KABULÜ 138
- ▶ TÜRK İSLAM TARİHİNDE OĞUZ TÜRKLERİ 144
- ▶ BÜYÜK SELÇUKLU DEVLETİ'NDE YÖNETİM VE TOPLUM YAPISI 147
- ▶ CEVAP ANAHTARI 152

ÜNİTE TARİH VE ZAMAN

TARİH BİLİMİ

NEDEN TARİH
ÖĞRENİYORUZ?

TARİHE NEREDEN
BAKILMALI?

ZAMAN VE İNSAN

TARİH BİLİMİ

Tarih ve Tarihin Konusu

- ➔ Tarih; geçmişte yaşamış insan topluluklarının faaliyetlerini yer ve zaman göstererek, sebep-sonuç ilişkisi içinde belgelere dayalı olarak objektif biçimde inceleyip açıklayan bilim dalına denir.
- ➔ İnsanların meydana getirdiği siyasi, sosyal, ekonomi, kültürel vb. ekonomik faaliyetler tarihin konusunu oluşturur.

Olay: Tarihte insanlığı etkileyen siyasi, sosyal, kültürel, ekonomik, dini konularda kısa sürede meydana gelen gelişmelerdir. Örneğin; Talas Savaşı

Olgu: Tarihte insanlığı etkileyen olayların çıkardığı sonuçlara göre uzun sürede meydana gelen değişimlerdir. Örneğin; İslamiyet'in Türkler arasında yayılması

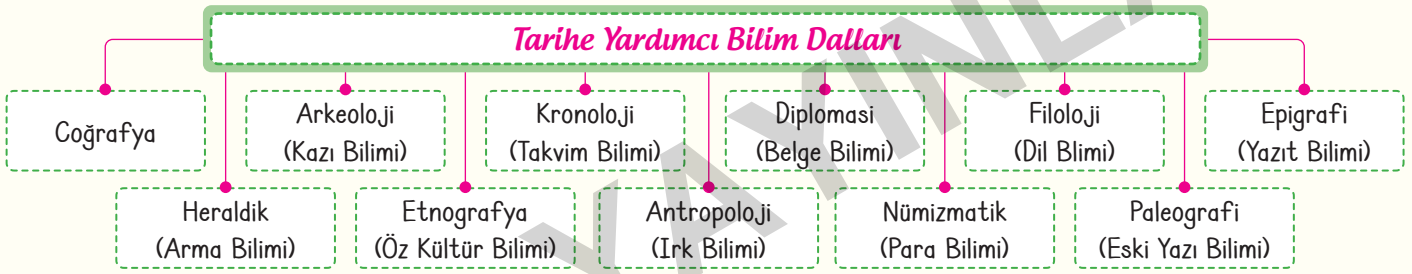
Tarih ve Diğer Bilimler

Tarih ile Diğer Bilimler Arasındaki Farklılıklar

- ➔ Tarih biliminde fen bilimlerinde olduğu gibi deney ve gözlem yöntemi uygulanmaz.
- ➔ Diğer bilimler insanı veya doğayı bir yönüyle ele alırken tarih, her yönüyle ele alır.

➔ Tarih, bilimsel bilgiyi ortaya çıkarmak için kaynaklardan yararlanır.

➔ Kaynaklar türlerine göre; sözlü, yazılı, görsel, işitel ve tarihi kalıntılar olarak sınıflandırılır.

NEDEN TARİH ÖĞRENIYORUZ?

- ➔ İnsanın kendisini tanıyıp bilmesine yarar.
- ➔ Kişinin mensubu bulunduğu toplumu anlamasını sağlar.

- ➔ İnsanların kültür seviyesini yükseltir.
- ➔ İnsanın zihinsel becerilerini geliştirir.

TARİHE NEREDEN BAKILMALI?

- ➔ Tarihi olaylar ele alınırken tarihi bilgilerin kendi döneminin şartlarına göre değerlendirilmesi gerekir.

- ➔ Örneğin, eski dönemlerde geçerli olan kölelik kurumu günümüz insan haklarına aykırı bir durumdur.

ZAMAN VE İNSAN

Zamanın Taksimi: Takvim

- ➔ Zaman, başlangıçtan bugüne gelen ve geleceğe doğru akan kesintisiz bir süreçtir.
- ➔ İnsanlar zamanı görünür hâle getirmek için zamanı gün, ay, yıl adını verdiği bölümlere ayırarak çeşitli takvim sistemleri oluşturmuştur.
- ➔ Tarihte Ay yılı esas olarak ilk takvim oluşturan medeniyet Sümerler, Güneş yılı esas olarak ilk takvim oluşturan medeniyet Mısırlılardır.

- ➔ İbraniler, MÖ 3761'deki yaratılış (Tekvin) yılını
- ➔ Romalılar, Roma şehrinin kurulduğu MÖ 753 yılını
- ➔ Yunanlılar, ilk olimpiyat oyunlarının yapıldığı MÖ 776'yı
- ➔ Hristiyanlar Hz. İsa'nın doğumunu
- ➔ Müslümanlar ise MS 622'de Hz. Muhammed'in Mekke'den Medine'ye hicretini takvimlerinin başlangıcı olarak kabul etmişlerdir.

1.

Etkinlik

Tarih Bilimi

Aşağıda verilen gelişmelerin tarihin hangi konusuyla (siyasi, mimari, ekonomi, kültür, askeri, sosyal, bilim, dini) ilgili olduğunu örnekteki gibi yazarak belirtiniz.

1

Miryokefalon Savaşı

Askeri

2

Orta Asya göçleri

3

Sanayi İnkılabı

4

Kök Türk alfabesi

5

Cumhuriyetin ilan edilmesi

6

İslamiyet'in doğuşu

7

Topkapı Sarayı

8

Takvimin icadı

9

Fransız İhtilali

10

Gök Tanrı İnancı

11

Göçebe Yaşam

12

Yazının İcadı

2.

Etkinlik

Tarih Bilimi

Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan alanları verilen kelimelerden uygun olanlarıyla örnekteki gibi doldurunuz.

neden - sonuç

tekrarlanmaz

yer ve zaman

deney ve gözlem

tasnif

kaynak

Olay

Olgu

Cümleler

- Tarih, geçmişte yaşamış insanların faaliyetlerini ..... **neden - sonuç** ..... ilişkisi içinde belgelere dayalı olarak inceler.
- Tarihçi geçmişini incelerken ..... olarak adlandırılan tarihi belgeleden yararlanır.
- Tarihte yaşanan olayların sonucunda ortaya çıkan ve uzun sürede meydana gelen değişimlere ..... denir.
- Tarihi olaylar incelenirken fen bilimlerinde olduğu gibi ..... metodu uygulanmaz.
- Bilimsel araştırma yöntemini kullanan tarihçi, elde ettiği bilgi ve belgeleri önce ..... eder.
- Tarihte olaylar bir defa yaşanır, aynı olay bir daha .....
- Tarih bilimi geçmişte yaşamış insanların faaliyetlerini ..... göstererek belgelere dayalı olarak inceler.
- Zaman içerisinde kısa sürede olup biten, nedeni ve sonucu net olarak bilinen gelişmelere ..... denir.

2.

ÜNİTE İNSANLIĞIN İLK DÖNEMLERİ

İNSAN VE ÇEVRE

YAZININ İCADI VE ÖNEMİ

İLK ÇAĞ MEDENİYETLERİ

İLK ÇAĞ'IN TÜCCAR
KAVİMLERİ

İLK ÇAĞ'DA HUKUK

İNSANLIĞIN İLK
DÖNEMLERİ

TARİH ÖNCESİNDE
SÖZLÜ KÜLTÜR

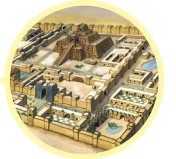
KADİM DÜNYADA
BİLİMLER

İLK ÇAĞ'DA GÖÇLER

DEVLETLER DOĞUYOR

İNSANLIĞIN İLK DÖNEMLERİ

Yazının İcadından Önce İnsan

- ➔ Yazının icadından önceki dönemlere **tarih öncesi dönemler** sonrasına ise **tarihi dönemler** denir.
- ➔ Tarih öncesi dönemler isimlendirilirken o dönemde kullanılan araç-gereç ve madenler baz alınmıştır.
- ➔ Tarih öncesi devirler; taş ve maden olmak üzere ikiye ayrılır.
- ➔ Tarih öncesi devirler her bölgede aynı tarihlerde yaşanmamıştır.
- ➔ Tarih Öncesi Dönem'de insanlar tabiata bağlı bir hayat sürdürdüler.
- ➔ İnsanlar mağaralar ve ağaç kovukları gibi doğal barınaklarda yaşadılar.
- ➔ Tarih Öncesi Dönem'de ateşin kontrol altına alınıp kullanılması önemli bir dönüm noktası oldu.
- ➔ Hayvan kemiklerinden ve boynuzlarından zıpkın, mızrak uçları, iğne ve hançerler yapıldı.

Avcılık-Toplayıcılıktan Üreticiliğe

- ➔ İnsanlığın ilk dönemlerinde nüfusun artmasıyla birlikte mağaraların yerini, megaron tipi ev şeklindeki barınaklar almıştır.
- ➔ İnsanoğlu, kendiliğinden yetişen yabani buğday, arpa ve çavdar gibi tahılları toplayarak kullandı.
- ➔ İnsanlar zamanla bu yabani tahılları ıslah ederek kendi kontrolünde düzenli bir tarımsal faaliyete başladı.
- ➔ Hayvancılığın keşfiyle birlikte insanlar avcı-toplayıcı göçebelikten üretime dayalı yerleşik hayata geçmeye başladılar.
- ➔ Elip biçtikleri tarlaların yakınında ilk köy yerleşmelerini kurdular.
- ➔ Hayvan postları yerine bitki liflerinden yaptıkları giysileri giydiler.
- ➔ Diğer yandan kilden yaptıkları kapları fırınlarda pişirip, sertleştirerek seramik sanatını başlattılar.

İlk Yerleşmeler

Göbeklitepe

- ➔ Şanlıurfa sınırları içinde yer alan Göbeklitepe dünyanın en eski büyük tapınak yerleşkesidir.

Çatalhöyük

- ➔ Konya'nın Çumra ilçesi yakınında olup insanlık tarihinin ilk şehir yerleşmesidir.

Çayönü

- ➔ Diyarbakır'ın Ergani ilçesi yakınında olup köy hayatının yaşandığı ilk yerleşmedir.

TARİH ÖNCESİNDE SÖZLÜ KÜLTÜR

- ➔ Yazının icadından önce insanlar, yaşadıkları olayları, bilgi birikimlerini ve mitolojilerini sözlü biçimde kuşaktan kuşağa aktarmışlardır.
- ➔ Sözlü kültür; efsane ve mitolojilerin kuşaktan kuşağa aktarılmasıyla ortaya çıkmıştır.
- ➔ Eski Yunan'da mit ve efsane anlatıcıları, Türklerde ozan ve aşık, Afrika'da toplumun en yaşlıları bu aktarım görevini üstlenmişti.
- ➔ Mit ve efsanelerde geçen kahramanları örnek alan insanlar hayatını anlamlandırır ve geleceğine yön verir.

YAZININ İCADI VE ÖNEMİ

- ➔ Yazı ilk defa MÖ 3200'lerden itibaren Mezopotamya uygarlıklarından biri olan Sümerler tarafından kullanıldı.
- ➔ Sümerler ziggurat denilen tapınaklarda teslim aldıkları ürünlerin kaydı için çiviye benzeyen işaretler kullandılar.
- ➔ Mısırlılar hiyeroglif adıyla bilinen, kendilerine özgü resim yazısını kullandılar.
- ➔ Mısır yazısı 24 sessiz harften oluşan Fenike alfabesinin gelişmesine model olmuştur.
- ➔ Fenikeliler yazmayı kolaylaştırmak amacıyla tarihte bilinen ilk harf yazısı olan Fenike alfabesini oluşturdular.
- ➔ Fenike alfabesini kullanan İyonyalılar, Romalılar ve Yunanlılar bu alfabeğe yeni harfler ekleyerek günümüzdeki Latin alfabesini meydana getirdiler.

1.

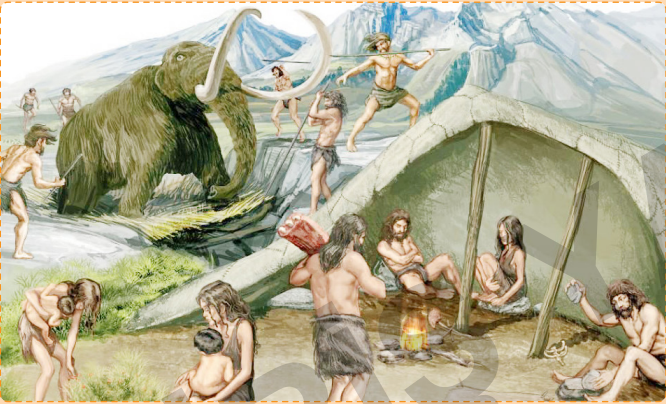
Etkinlik

İnsanlığın İlk Dönemleri

Aşağıdaki resimleri inceleyerek insanlığın gelişimi ile ilgili verilen ifadeleri uygun olan resimlerin altına örnekteki gibi yazınız.

- Yabani meyvelerle beslenme
- Sığınak ve kovuklarda yaşam
- Toplayıcılık
- Pişirilmiş kilden kaplar
- Avcılık
- Mağara resimleri
- Postlardan elbise
- Evcil hayvan
- İş bölümü
- Köy yaşamı
- Bitki liflerinden elbise
- Özel yaşam alanı
- Tüketime dayalı yaşam
- Taştan yapılmış aletler
- Doğaya hâkim insan
- Tabiata bağlı bir hayat
- Yerleşik yaşam
- Seramik sanatının başlaması
- Bilgi ve becerinin artması
- Beslenme alışkanlığının değişmesi
- Alet yapma becerisinin gelişmesi
- Dokumacılığın başlaması
- Göçebe yaşam
- Sanatın keşfedilmesi
- Takas yönteminin başlaması
- Yabani tohumların ıslah edilmesi
- Küçük gruplar hâlinde yaşama

ESKİ DÖNEM

Göçebe Yaşam

YENİ DÖNEM

Yerleşik Yaşam

3.

ÜNİTE ORTA ÇAĞ'DA DÜNYA

ORTA ÇAĞ'DA EKONOMİ

ORTA ÇAĞ'DA HUKUK

ORTA ÇAĞ'DA DEVLET VE
TOPLUM

ORTA ÇAĞ'DA ASKERİ
ORGANİZASYONLAR

GİRİŞ YAYINLARI

ORTA ÇAĞ'DA DEVLET VE TOPLUM

Orta Çağ'da Neler Oldu?

- ➔ MS 375 yılında gerçekleşen Kavimler Göçü'nün etkisiyle Roma İmparatorluğu 395 yılında Doğu Roma ve Batı Roma olmak üzere ikiye ayrıldı.
- ➔ Batı Roma İmparatorluğu'nun 476 yılında yıkılması Orta Çağ'ın başlangıcı olarak kabul edilmektedir.
- ➔ Orta Çağ Fatih Sultan Mehmet'in 1453'te İstanbul'u fethederek Doğu Roma İmparatorluğu'na son vermesine kadar yaklaşık bin yıl devam etti.

Orta Çağ'ın Önemli Siyasi Yapıları

Avrupa

- ➔ Batı Roma İmparatorluğu yıkıldıktan sonra Vizigotlar, Galya ve İspanya'yı ele geçirdiler.
- ➔ Burgonlar Ron Vadisi'ne yerleştiler.
- ➔ Vandallar ise Orta ve Batı Akdeniz'e hâkim oldular.
- ➔ Gotlar Güney Avrupa'da; Franklar ise bugünkü Fransa'da Avrupa'nın en güçlü krallıklarını kurdular.

Sasani İmparatorluğu

- ➔ Kafkasya, Mezopotamya ve İran'a hükmettiler.
- ➔ Doğuda Akhunlarla batıda ise Doğu Roma İmparatorluğu ile mücadele ettiler.
- ➔ Pers devlet geleneğini uygulayan Sasaniler'in yönetim şekli monarşiydi.

Doğu Roma (Bizans) İmparatorluğu

- ➔ Orta Çağ'da; Anadolu, Balkanlar, Mısır, Suriye, Filistin ve Kuzey Afrika coğrafyasına hâkim oldular.
- ➔ Bizans çok geniş yetkilerle donatılmış bir imparator tarafından yönetilirdi.

Orta Asya

- ➔ Büyük Hun Devleti'nin dağılmasından sonra bu kıtada üstünlük Çinlilere geçti.
- ➔ Orta Asya'da ortaya çıkan boşluğu bir müddet sonra Avar İmparatorluğu doldurdu.
- ➔ Avar İmparatorluğu'nun varlığı Kök Türk Devleti'nin ortaya çıktığı VI. yüzyılın ikinci yarısına kadar devam etti.
- ➔ Bu süreçte Hunların bir bölümü Maveraünnehir bölgesinde Akhunlar (Eftalitler) adıyla yeni bir devlet kurdular.

Siyasi Yapıların Meşruiyet Kaynağı

- ➔ Orta Çağ'da kurulan devletlerde meşruiyetlerin kaynağı genellikle dine dayandırılmıştır.
- ➔ Tahta çıkan hükümdarlar kendilerini tanrının yeryüzündeki temsilcileri olarak görmüşlerdir.
- ➔ Orta Çağ'da kilisenin toplum üzerindeki etkisini fark eden Frank Kralı Clovis din adamlarının desteğini alarak Orta Çağ Avrupası'nın en güçlü devletlerinden biri hâline geldi.
- ➔ Alman imparatorları papa tarafından Kutsal Roma Germen İmparatoru olarak kutsanmışlar ve papanın elinden taç giymişlerdir.

- ➔ Doğu Roma imparatorları da meşruiyetlerini dinden almıştır.
- ➔ İslam dünyasında da kaynağını dinden alan meşruiyet anlayışı hâkimdir.
- ➔ Emevi Devleti'nde hükümdarlar Allah adına hareket ettiklerini göstermek için halife unvanını kullanmışlardır.
- ➔ Sasanilerde krallar Zerdüştlük dininin simgesi olan kutsal ateşin koruyucusu kabul edildiği için burada da yöneticilerin meşruiyeti dine dayandırılmıştır.
- ➔ İlk Türk devletlerinde hükümdarlığın Gök Tanrı tarafından verildiğine inanılmıştır.

1.

Etkinlik

Orta Çağ'da Devlet ve Toplum

Aşağıdaki kelimeleri kullanarak cümlelerde boş bırakılan yerleri örnekteki gibi doldurunuz.

Kavimler Göçü

Veba

Doğu Roma

Franklar

İstanbul

Avar

Batı Roma

Habeşistan

Dine

Halife

Vandallar

Zerdüştlük

Sasaniler

Gök Tanrı

Çin

Cümleler

- 1 Roma İmparatorluğu, MS 375 yılında başlayan **Kavimler Göçü** nedeniyle ikiye ayrıldı.
- 2 Orta Çağ Fatih Sultan Mehmet'in ..... 'ya son vermesiyle sona ermiştir.
- 3 Roma İmparatorluğu yıkıldıktan sonra ..... bugünkü Fransa'da güçlü bir krallık kurdular.
- 4 Orta Asya'da Büyük Hun Devleti'nin yıkılması ile ortaya çıkan siyasi boşluğu ..... İmparatorluğu doldurdu.
- 5 ..... İmparatorluğu'nun 476'da yıkılışını bazı tarihçiler Orta Çağ'ın başlangıcı olarak kabul etmektedir.
- 6 Orta Çağ'da Afrika kıtasında başlıca siyasi güç ..... Krallığı'ydı.
- 7 Orta Çağ'da Asya ve Avrupa devletleri meşruiyetlerinin kaynağını genellikle ..... dayandırmışlardır.
- 8 Orta Çağ 1453'te Osmanlılar tarafından ..... 'un fethiyle sona ermiştir.
- 9 Orta Asya Türk devletlerinde halk, ülkeyi yöneten hakana bu yetkinin ..... tarafından verildiğine inanıyordu.
- 10 Kavimler Göçü sonrası Kuzey Afrika'ya geçen ..... Kartaca'da buldukları güçlü donanma sayesinde Orta ve Batı Akdeniz'e hâkim oldular.
- 11 Orta Çağ'da İran ve Irak toprakları üzerinde hüküm süren devletlerden biri de ..... dir.
- 12 Orta Çağ Avrupası'nda 1347 - 1351 yılları arasında yaşanan ..... salgını Avrupa'da sosyal, ekonomik, siyasi vb. büyük sorunlara yol açmıştır.
- 13 Sasanilerde hükümdarlar ..... dininin simgesi olan kutsal ateşin koruyucusu kabul ediliyorlardı.
- 14 Emeviler Devleti'nde hükümdarlar Tanrı adına hareket ettiklerini göstermek için ..... unvanını kullanmışlardır.
- 15 ..... Devleti'nde imparatorlar Tanrı'nın oğlu olarak kabul ediliyordu.

4.

ÜNİTE

İLK VE ORTA ÇAĞLARDA TÜRK DÜNYASI

İÇ ASYA'DA KURULAN
TÜRK DEVLETLERİ

İÇ ASYA'DA HAYAT

ORDU - MİLLET: TÜRKLER

DİĞER TÜRK
TOPLULUKLARI

TÜRKLERİN TARİH
SAHNESİNE ÇIKIŞI

İLK TÜRK DEVLETLERİNDE
GÜÇ VE YÖNETİM YAPISI

TÜRK GÖÇLERİ

KAVİMLER GÖÇÜ VE
AVRUPA HUN DEVLETİ

TÜRKLER VE KOMŞULARI

TÜRKLERİN TARİH SAHNESİNE ÇIKIŞI

- Türkler, MÖ 7. yüzyılda Kögmen Dağları (Sayan Dağları) eteklerinde tarih sahnesine çıkmıştır.
- Tarih boyunca Asya, Afrika ve Avrupa'da irili ufaklı devletler kurmuşlardır.
- Gittikleri her coğrafyaya kendi kültürlerini götürmüşler ve bu coğrafyaların kültüründen etkilenmişlerdir.

Türklerin Ana Yurdu

- Türklerin ilk ana yurdu olan Orta Asya; doğuda Kingan Dağları, batıda Hazar Denizi, kuzeyde Sibiryaya, güneyde ise Hindikuş ve Karanlık Dağları ile çevrilidir.
- Orta Asya'da karasal iklim hakimdir. Kışları oldukça soğuk, yazları ise sıcak ve kurak geçer.
- Orta Asya'nın bu sınırları içinde Türklerin ilk ana yurdu doğuda Altay Dağları batıda Aral Gölü, kuzeyde ise Ural Dağları arasında kalan bölgedir.
- Bu iklimin yapısında Orta Asya'nın etrafının dağlarla çevrili, geniş bozkırlar ve çöllerle kaplı olması etkili olmuştur.

Türk Adının Anlamı

- Çin kaynaklarında → Miğfer
- Arminius Vambery'e göre → Türemek
- Divan-ı Lügat-i't Türk'te → Olgunluk Çağı
- Ziya Gökalp'e göre → Türelî, törelî
- Türk adı ilk olarak Çin yıllıklarında geçmiştir.
- Türk adını devlet adı olarak ilk kez kullanan Kök Türklerdir.

İlk Çağ Medeniyetleri

Anav Kültür Merkezi (MÖ 4000-MÖ 1000)

- Orta Asya'daki en eski kültür merkezidir.
- Anav günümüzde Aşkabat'ın güneydoğusundaki bir yerleşim yeridir.
- At ilk defa bu kültürde görülmüştür.

Afanesyev Kültür Merkezi (MÖ 2500-MÖ 1700)

- Altay-Sayan Dağları'nın güneybatısında (Minusinks Bölgesi) yapılan kazılarda ortaya çıkmıştır.
- Türk izlerine rastlanan ilk Orta Asya kültür merkezidir.
- Türklerin en eski kültür merkezi olarak kabul edilmektedir.

Andronova Kültür Merkezi (MÖ 1700-MÖ 1200)

- Adını Yenisey yakınlarındaki Andronova yerleşiminden alan kültürdür.
- Afanesyev kültürünün daha geniş alana yayılmış ve daha gelişmiş biçimidir.
- Türklerin ataları tarafından meydana getirilmiştir.

Karasuk Kültür Merkezi (MÖ 1200-MÖ 700)

- Karasuk kültürü adını Yenisey Irmağı'nın bir kolu olan Karasuk Nehri'nden almıştır.
- Orta Asya'da ilk kez demirden yapılmış araç-gereçlere bu kültürde rastlanmıştır.
- İskit kültürünü oluşturan atlı-göçebe kültürün Orta Asya'ya yayılmasını sağladılar.

Tagar Kültür Merkezi (MÖ 1700-MÖ 300)

- En gelişmiş Orta Asya kültür merkezidir.
- Bölgenin adından dolayı burada yaşayan Türklere Altaylılar denilmiştir.

1.

Etkinlik

Türklerin Tarih Sahnesine Çıkışı

Aşağıda yer alan soruları verilen kavramlardan uygun olanlarıyla örnekteki gibi cevaplayınız.

Kök Türkler

Kurgan

Altay Dağları

Uygular

Karasal

Bizans

Çin

Kanun ve nizam sahibi

Hindikuş Dağları

Olgunluk

Türemek

Avrasya

1 Türk adı ilk olarak hangi devletin kaynaklarında geçmiştir?

Çin

2 Çinlilerin Türk anlamına gelen "Miğfer" kelimesini hangi dağdan esinlenerek ifade etmişlerdir?

3 Hangi devlete ait belgelerde Türk kelimesi güç ve kuvvet anlamına gelmektedir?

4 Divan-ı Lügat-i Türk eserinde Türk kelimesi hangi anlamla ifade edilmiştir?

5 Danimarkalı bilgin A. Wamberg'e göre Türk kelimesi hangi anlama gelmektedir?

6 Türklerin ilk ana yurdu olan Orta Asya'da hangi iklim tipi görülmektedir?

7 Türklerin ilk ana yurdu güneyde hangi dağlarla çevrilidir?

8 Türk adı hangi devletle resmiyet kazanmıştır?

9 Türkiye kelimesi ilk olarak hangi devletin kaynaklarında Orta Asya için kullanılmıştır?

10 İlk Türkler hakkındaki bilgilere ulaşmada elde edilen kalıntıların çıkarıldığı mezarlar hangi isimle bilinmektedir?

11 Türklerin ilk ana yurdu olan Orta Asya'nın diğer adı nedir?

12 Türk sosyoloğu olarak kabul edilen Ziya Gökalp'e göre Türk kelimesi hangi anlama gelmektedir?

5.

ÜNİTE İSLAM MEDENİYETİNİN DOĞUŞU

İSLAMİYET'İN DOĞUŞU
SIRASINDA DÜNYANIN
GENEL DURUMU

HZ. MUHAMMED VE
İSLAMİYET

DÖRT HALİFE DÖNEMİ

HALİFELİK SALTANATA
DÖNÜŞÜYOR

ABBASİLER

MISIR'DA KURULAN
TÜRK DEVLETLERİ

İSLAM MEDENİYETİNDE
İLİM VE SANAT HAYATI

İSLAMİYET'İN DOĞUŞU SIRASINDA DÜNYANIN GENEL DURUMU

Avrupa

- ➔ Avrupa'da bu dönemde merkezi krallıkların bulunmadığı feodalite rejimi hakimdi.

Asya

- ➔ Bu dönemde Asya kıtasında varlıklarını sürdüren devletler arasında; Çin, Kök Türk, Sasani, Hindistan ve Bizans İmparatorluğu bulunmaktadır.

Afrika

- ➔ Kuzey Afrika'da Bizans, Doğu Afrika'da Habeş Krallığı hüküm sürmekteydi.

İslamiyet'in Doğuşu Srasında Arap Yarımadası

Sosyal Yapı

- ➔ Arap toplumu bedevi ve hadari olmak üzere ikiye ayrılırdı.
- ➔ Bedeviler çöllerde göçebe, Hadariler ise şehirlerde yerleşik hayat yaşarlardı.
- ➔ Cahiliye Dönemi'nde insanlar; hürlere, mevalilere ve kölelere olmak üzere üç sosyal sınıfa ayrılmıştı.

Siyasi Yapı

- ➔ İslamiyet öncesi Nebat, Tedmür, Gassani, Main, Seba ve Himyeri devletleri hüküm sürmüştür.
- ➔ Coğrafi yapısı, kabilecilik anlayışı ve kan davaları nedeniyle siyasi birlik kurulamamıştır.
- ➔ Kabileler arasında sürekli savaşlar yaşanırdı.

Dini Yapı

- ➔ Arabistan genelinde inanış olarak putperestlik hâkimdi.
- ➔ Hristiyanlık, Musevilik ve Hanıflık (Hz. İbrahim'in dini) dinlerine inananlar da vardı.

Ekonomik Yapı

- ➔ Bedeviler hayvancılık, hadariler ise tarım ve ticaretle uğraşırdı.
- ➔ Mekke ticaretin merkezi idi.
- ➔ Dini merkez olması Mekke'ye ticari manada büyük avantaj sağlıyordu.
- ➔ Mekke'de haram aylarda düzenlenen Ukaz Panayırı ticaretin yoğun yapıldığı zamanlardı.

Hilfu'l - Fudûl Cemiyeti (Erdemliler İttifakı)

- ➔ İslamiyet öncesi Mekke'de sözü geçen saygın ve iyi niyetli kişilerin önderliğinde kurulmuştur.
- ➔ Zayıf ve güçsüzler ile haksızlığa uğrayanların haklarının korunması amaçlanmıştır.
- ➔ Hz. Muhammed de yirmili yaşlarda iken yapılan bu ittifaka bizzat katılmıştır.

HZ. MUHAMMED VE İSLAMİYET

Hz. Muhammed'in Peygamberliği

- ➔ 610 yılında ilk vahiy gönderilmesiyle peygamberlik görevi başlamış oldu.
- ➔ Mekke'li müşrikler Muhammed'ül-Emin (güvenilir) unvanı verdikleri Hz. Muhammed'e inanmadılar.
- ➔ Hz. Muhammed'e baskı uyguladılar.
- ➔ İslamiyet'i ilk kabul edenler; Hz. Hatice, Hz. Zeyd, Hz. Ebubekir ve Hz. Ali oldu.
- ➔ Şiddet ve işkencelerin artması üzerine bazı Müslümanlar 615 ve 616 yıllarında iki katile hâlinde Habeşistan'a göç etti.

Hicret

- ➔ 621 yılında Akabe denilen yerde Medineli bir grup Hz. Muhammed ile iki kez görüştü.
- ➔ Akabe Biatı olarak bilinen bu görüşmelerde Medineliler, Peygambere bağlı kalacaklarına dair yemin ettiler.
- ➔ Akabe Biatı doğrultusunda ilk Müslümanlar gruplar halinde Medine'ye göç ettiler.
- ➔ Son olarak Hz. Muhammed yakın arkadaşı Hz. Ebubekir ile Medine'ye hicret etti (622).
- ➔ Hz. Muhammed hicret sonrası Medine'de yaşayan Beni Kaynuka, Beni Nadir ve Beni Kureyza Yahudileri ile Medine Sözleşmesi'ni imzaladı.
- ➔ Bu anlaşma aynı zamanda kurulacak olan İslam devletinin ilk anayasası oldu.

1.

Etkinlik

İslamiyet'in Doğuşu Sırasında Dünyanın Genel Durumu

Haritada numaralı alanlara gelmesi gereken isimleri, hakkında aşağıda verilen açıklamalardan faydalanarak örnekteki gibi bulunuz.

- Bizans
- Kök Türkler
- Çin
- Arabistan
- Japonya
- Hindistan
- Habeş Krallığı
- Sasaniler

Güneydoğu Asya'nın en eski ve en köklü medeniyetlerinden biridir. İslamiyet'in doğuşu sırasında Sui hanedanı tarafından yönetilmekteydi. Halk arasındaki en yaygın dini inanışlar Teoizm ve Konfüçyüsçülük görülmüştür.

1

Çin

Farklı din, dil ve ırkta insanların yaşadığı bir devlettir. Ülkede siyasi birliğin sağlanamamasında kast sisteminin getirdiği katı sosyal tabakalaşma etkili olmuştur. En yaygın dini inanışı Veda'dır.

5

Bugünkü İran topraklarında kurulmuştur. İran'da ateşe tapma esasına dayalı Zerdüşlük (Mecusilik) inancı hakimdir. Ön Asya'nın en güçlü devletlerinden biriydi.

2

Orta Asya'nın en güçlü devleti idi. Halk arasında en yaygın dini inanışı Gök Tanrı inancıydı. Müslüman Araplarla ilk kez İpek Yolu üzerinde yapılan ticari faaliyetler sırasında karşılaştılar.

6

Doğu Roma İmparatorluğu olarak bilinmektedir. Sınırları üç kıtaya yayılmış bir devlettir. İslamiyet'in doğuşu sırasında taht ve mezhep kavgaları yaşamaktadır.

3

Doğu Afrika'da hüküm sürmüştür. Ülkede resmi din olarak Hristiyanlık benimsenmiş olmasına rağmen halkın büyük bir kısmı putperesttir.

7

Büyük Okyanus'ta birçok ada üzerinde kurulmuştur. İslamiyet'in doğuşu sırasında dünya üzerinde etkin bir siyasi güce sahip değildi. En yaygın dini inanışı Şintoizm'dir.

4

Genelde çöllerle kaplı olduğu için ekonomi gelirleri kısıtlı olmuştur. Bu nedenle güçlü devletlerin ilgisini çekmemiştir. İslamiyet'in doğduğu topraklardır. İslamiyet'in doğduğu sırada en yaygın dini inanışı putperestlikti.

8

ÜNİTE

TÜRKLER'İN İSLAMİYET'İ KABULÜ VE İLK TÜRK İSLAM DEVLETLERİ

TÜRKLER'İN İSLAMİYET'İ
KABULÜ

İLK MÜSLÜMAN TÜRK
DEVLETLERİ

TÜRK VE İSLAM
TARİHİNDE OĞUZ
TÜRKLERİ

BÜYÜK SELÇUKLU
DEVLETİ'NDE YÖNETİM
VE TOPLUM YAPISI

BÜYÜK SELÇUKLU
KÜLTÜR VE MEDENİYETİ

TÜRKLERİN İSLAMİYET'İ KABULÜ

- ➔ Hz. Ömer Dönemi'nde İran'ın fethiyle Türkler ve Araplar komşu oldular.
- ➔ Taraflar arasında ilk mücadeleler ise Hz. Osman Dönemi'nde başladı.
- ➔ Emevilerin ırkçı politikaları nedeniyle sık sık savaştılar.
- ➔ Abbasilerin hoşgörü politikaları sayesinde taraflar arasında dostluk dönemi başladı.
- ➔ Türkler Talas Savaşı'nda (751) Abbasilerin yanında yer alarak Çinlilere karşı savaştı.
- ➔ Talas Savaşı'nın ardından İslamiyet Türkler arasında yavaş yavaş yayılmaya başladı.
- ➔ Müslüman olan Türkler, Abbasi Devleti'nin devlet kadrolarında etkin bir şekilde görev aldı.

Türklerin İslamiyet'i Kabul Etme Nedenleri

- ➔ İslamiyet'teki tek tanrı (Allah) inancı ile Türklerdeki Gök Tanrı inancının benzeşmesi
- ➔ İslamiyet'teki cihat fikriyle, Türklerdeki fetih fikrinin bir-biriyle bağdaşması
- ➔ İslamiyet'in öngördüğü doğruluk, dürüstlük, temizlik vb. ahlak kurallarının, Türk ahlak anlayışına uygun olması
- ➔ Her iki dinde Ahiret inancı ve Kurban kesme anlayışının olması
- ➔ İslam dinindeki cennet-cehennem kavramı, Türklerdeki ölümden sonraki yaşam inancı
- ➔ İki inançta da din adamlarının ayrıcalıklı olduğu ruhban sınıfının bulunmaması

İLK MÜSLÜMAN TÜRK DEVLETLERİ

Karahanlı Devleti (840-1212)

- ➔ Karluk, Yağma, Çiğil ve Tuhsi Türkleri tarafından Türkistan'da kuruldu.
- ➔ Devletin merkezi Balasagun'dur.
- ➔ Bilinen ilk hükümdarı Bilge Kül Kadir Han'dır.
- ➔ Karahanlılar Orta Asya'da kurulan ilk Türk İslam devletidir.
- ➔ İslamiyet'i kabul eden ilk Karahanlı hükümdarı olan Satuk Buğra Han'dır.
- ➔ Müslüman olduktan sonra Abdulkerim adını aldı.
- ➔ Bu dönemde Karahanlılar, Gaznelilerle ittifak yapan Samanoğulları Devleti'ne son verdiler.
- ➔ Gaznelilere karşı yaptıkları mücadele sonucunda zayıflama sürecine girdiler.
- ➔ Yusuf Kadir Han'ın ölümünden sonra devlet Doğu ve Batı olarak ikiye ayrıldı (1042).
- ➔ Doğu Karahanlı Devleti'ne 1211'de Karahitaylar son verdi.
- ➔ Batı Karahanlı Devleti'ne ise 1212'de Harzemşahlar son verdi.

Gazneli Devleti (963-1187)

- ➔ Samanoğulları Devleti'nin Herat valisi Alp Tegin tarafından kurulmuştur.
- ➔ Sebük Tigin Dönemi'nde devlet hanedanlığa döndü.
- ➔ Devletin en parlak dönemi Sultan Mahmut zamanında yaşandı.
- ➔ Gazneli Mahmut sultan unvanını kullanan ilk Türk hükümdarıdır.
- ➔ Gazneli Mahmut, Hindistan üzerine on yedi sefer düzenledi.
- ➔ İslamiyet bu dönemde Hindistan'da geniş bir alana yayıldı
- ➔ Bu sefer günümüzdeki Pakistan, Afganistan, Bangladeş devletlerinin ortaya çıkmasında etkili oldu.
- ➔ Sultan Mahmud ölünce yerine oğlu Mesut geçti (1030).
- ➔ Selçuklu ve Gazneli orduları Dandanakan denilen yerde karşı karşıya geldi (1040).
- ➔ Dandanakan Savaşı'yla zayıflama sürecine giren Gaznelilere Afgan asıllı Gurlar son verdi (1187).

1.

Etkinlik

Türklerin İslamiyet'i Kabulü

Aşağıdaki cümleleri kutucuklarda verilen kavramlardan uygun olanıyla örnekteki gibi tamamlayınız. (Kavramlara uygun ekler getirebilirsiniz.)

Çiğil	Örfi	Hilat	Abbasiler
Talas	Hiz. Ömer	Karluk	Şer'i
Mülk	Yağma	Berberiler	Çetr
Hiz. Osman	Gök Tanrı	İl	Emeviler
Menşur	Sufiler	Musevilik	

Cümleler

1	Türklerin en eski dini inancı ..... Gök Tanrı ..... inancıdır.
2	Türkler ile Müslüman Araplar ilk kez VII. yüzyılda ..... Dönemi'nde komşu olmuşlardır.
3	751 yılında yapılan ..... Savaşı'nda Türklerin Çin'e karşı Arapların yanında savaşmasının ardından başlayan dostluk ilişkileri Türklerin kitleler halinde İslamiyet'e geçmesine ortam oluşturmuştur.
4	Türklerin ilk zamanlarda İslamiyet'e uzak durmalarının nedeni ..... uyguladığı ırkçı politikadır.
5	İslamiyet, Orta Asya'da ilk olarak ..... ve ..... Türkleri arasında yayılmıştır.
6	..... İslamiyet sonrası Türklerde hükümdarlık sembollerinden biri olmuştur.
7	Türkler arasında en az benimsenmiş olan dini inanç ..... inancıdır.
8	Hükümdarlık sembollerinden biri olan ..... kubbe şeklinde açılan, atlas veya altın sırmalı kadifeden yapılmış saltanat şemsiyesidir.
9	Hükümdarlar halifeye hükümdarlıklarını ..... adlı bir belgeyle onaylatmışlardır.
10	..... uyguladığı hoşgörü politikası, Türklerin İslamiyet'e geçmesinde oldukça etkili olmuştur.
11	İlk Türklerin ..... olarak adlandırdığı devlet, İslamiyet'in kabulünden sonra ..... adıyla anılmaya başlandı.
12	Türklerle Müslüman Araplar arasında ilk çatışmalar ..... Dönemi'nde yaşanmıştır.
13	İslamiyet'e geçtikten sonra hukuk kuralları ..... ve ..... olmak üzere iki gruba ayrıldı.
14	Kuzey Afrika topraklarında yaşayan ..... İslamiyet'i benimsedikten sonra Arap dilinin ve kültürünün etkisinde kalarak Araplaştılar.
15	Türkler arasında İslamiyet'in yayılmasında ticaret kabileleri arasında yer alan ..... etkisi büyük olmuştur.

Bandrol Uygulamasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin 5'inci maddesinin ikinci fıkrası çerçevesinde bandrol taşıması zorunlu değildir.

İvedik Organize Sanayi 1518 Sok. Matbaacılar Sitesi
Mat-Sit İş Merkezi No.:2/20 Yenimahalle / ANKARA
Telefon: 0 312 384 20 33 Belgeçer: 0312 342 23 58
WhatsApp: 0505 099 24 84
www.girisyayinlari.com | girisyayinlari@gmail.com

